

Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 94

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 20. oktoober 2025

Algus 11.15, lõpp 12.42

Juhataja: Madis Timpson (esimees)

Protokollija: Selenä Eenmaa (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Jaanus Karilaid, Valdo Randpere, Signe Riisalo (Anti Haugas asendusliige), Stig Rästa, Vilja Toomast

Komisjoni ametnikud: Raini Laide (nõunik-sekretariaadijuhataja), Linnar Liivamägi (nõunik)

Puudusid: Andre Hanimägi, Heljo Pikhof ja Varro Vooglaid

Kutsutud: justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta (2.-3. päevakorrapunkt), Justiits- ja Digiministeeriumi vabakutsete talituse nõunik Aleksandr Logussov ning andmekaitseõiguse talituse nõunik Helen Uustalu, Riigi Infosüsteemi Ameti andmevahetuse osakonna andmete talituse tootejuht Joel Järvik (2. päevakorrapunkt); Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate valdkonna asekanstler Rait Kuuse ning kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Martin Ziehr (3. päevakorrapunkt); kollektiivse pöördumise esindaja Kalju Tamme, Justiits- ja Digiministeeriumi karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja Andreas Kangur (4. päevakorrapunkt); Riigikogu avalike suhete osakonna kommunikatsioonijuht Karin Kangro

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud täitemenetluse seadustiku ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (726 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Vabariigi Valitsuse algatatud eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahelise Eesti Vabariigis Rootsi Kuningriigi vanglakaristuste täideviimise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu (682 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Kollektiivne pöördumine "Prokuratuur peab vallandama Aarika Lepa ja Priit Heinsoo" arutelu
5. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu õiguskomisjoni nädala (20.10.2025-26.10.2025) töökava

Komisjoni istung esmaspäev, 20. oktoober 2025 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud täitemenetluse seadustiku ning tsiviilkohtumenetluse

seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (726 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

3. Vabariigi Valitsuse algatatud eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahelise Eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vanglakaristuste täideviimise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu (682 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

4. Kollektiivne pöördumine "Prokuratuur peab vallandama Aarika Lepa ja Priit Heinsoo" arutelu

5. Info ja muud küsimused

Teisipäev, 21. oktoober kell 14.00 Sisekaitseakadeemias

Siseministeerium ning Politsei- ja Piirivalveameti abipolitseiniku seaduse demopäev kell 14.00–17.00 Sisekaitseakadeemias (Kase 61, Tallinn)

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Jaanus Karilaid, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

2. Vabariigi Valitsuse algatatud täitemenetluse seadustiku ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (726 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Madis Timpson andis eelnõu tutvustamiseks sõna justiits- ja digiministrile.

Liisa-Ly Pakosta sõnas sissejuhatuseks, et Eesti digiriigi toimimine ja digitaalsete teenuste pakkumine, mida on ka rahvusvaheliselt tunnustatud selle ökonoomsuse poolest, tugineb eeskätt usaldusel. See tähendab, et inimesed, olles oma isikuandmete omanikud, peavad saama usaldada riiki nende andmetega ümber käimisel. Sellest põhimõttest on Eesti digiriigi ülesehitusel lähtunud edukalt juba eelmise sajandi lõpust.

Minister tõi esile, et viimasel ajal tuli meedias esile üks väga kaalukas probleem seoses täitmisregistriga. See tulenes sellest, et õiguskantsler sai kaebuse Rahapesu Andmebüroo toimingute osas ning ülevaatusel tuvastati, et õigusruum ei ole neile ja osaliselt ka Maksu- ja Tolliametile andnud hetkel piisavalt selgeid õiguslikke aluseid päringute tegemiseks läbi täitmisregistri. Samuti oli puudulik ajakohastatud põhimäärus Justiits- ja Digiministeeriumis (JDM). Minister sõnas, et põhimäärus tehti küll kohe ära, kuid selle raames analüüsiti põhjalikumalt ka tervikpilti. On oluline rõhutada, et käesolev eelnõu aga ei tulene õiguskantsleri kriitikast ega ole sellega seotud, vaid on JDM omal initsiatiivil tehtud täiendused ja parandused, eesmärgiga kinnistada usaldusväarsust täitmisregistri vastu.

Minister selgitas lähemalt täitmisregistri olemust. Nimelt on Eestis mitmeid avaliku võimu institutsioone, kellel on vajalik saada informatsiooni pankade ja teiste makseasutuste käest. Selleks ongi erasektori ja avaliku sektori koostöös loodud täitmisregister, mille tulemusel on sellised õiguspärased päringud automatiseeritud. Selle eesmärk on vähendada iga päringu kohta tehtava kirjavahetusega seonduvaid täiendavaid kulusid pankadele ning muuta kogu protsess kiiremaks, mis mh võimaldab pankadel pakkuda inimestele omakorda soodsamalt muid pangateenuseid. JDM juures asuva täitmisregistri näol on tegemist seega justkui postkontori tüüpi lahendusega, mille kaudu saavad erinevad avaliku võimu asutused saata päringuid pankadesse, kus neid menetletakse automaatselt. See tähendab, et JDM ise neid kirju ei ava ega saa teada päringute sisu. JDM ei taotle nende andmete nägemiseks õigusi,

kuna lähtutakse minimaalsest andmekasutuse põhimõttest. Päringute õiguspärasuse eest vastutab iga asutuse enda sisekontroll, kes peab tegema regulaarset kontrolli selles osas, kas päringute tegemisel on kõiki nõudeid täidetud. Lisaks toimub nende asutuste sisekontrollide üle omakorda parlamentaarne kontroll julgeolekuasutuste järelevalve komisjoni poolt. See tähendab, et sisuliselt saab Riigikogu vajadusel kontrollida iga päringu õigustatust ja ulatuse vajalikkust. Tuleb möönda, et siinkohal on erandiks Rahapesu Andmebüroo, mille üle parlamentaarset kontrolli seni ei ole, kuid sellega juba tegeletakse eraldi eelnõu raames.

Minister tutvustas seejärel täpsemalt eelnõuga tehtavaid muudatusi. Peamiselt lahendab eelnõu kolme erinevat küsimust:

Esiteks on usalduse taastamise eesmärgil muudetud eelnõuga kohustuslikuks andmejälgija. Nimelt on Eestis alates 2017. aastast olnud kasutusel andmejälgija, millega on liitunud näiteks retseptikeskus, rahvastikuregister jne. Inimene saab andmejälgija abil näha teavet tema kohta riigiasutuste poolt tehtud päringute kohta ning paremini kontrollida oma andmete kasutamist, sh päringute kohta küsimusi tõstatada. Liitumine on seni olnud vabatahtlik, kuid muudetakse nüüd täitmisregistriga liitumisel kohustuslikuks. See tagab ka rahvale kontrolli digiriigi toimimise üle. Tuleb märkida, et päringute kohta küsitav teave on siiski etapiviisiline, kuna vastavalt Euroopa Liidu ja Eesti õiguse üldpõhimõtetele ei teavitata uurimise algfaasis inimest sellest, et tema kohta kogutakse näiteks kriminaaluurimise raames tõendeid. Vastasel korral tekiks inimesele võimalus neid tõendeid hävitada ja sekkuda uurimisse. Eesmärk on tagada uurimise algfaasis ettenähtud vajalikkude salastatust, mistõttu jõuavad andmed andmejälgijasse selleks õigel ajal. Vastuluure tegevusega seotud päringud ei jõua kunagi andmejälgijasse. Kõik ülejäänud asutuste päringud jõuavad andmejälgijasse õigel ajal, tagades elanike suurema usalduse digiriigi ja täitmisregistri toimimise vastu.

Teiseks muudetakse kehtiva seaduse §-i 63 lõike 12 sätet, mis ei ole küll siiani veel n-ö tõeks saanud, kui mis praegusel kujul võimaldaks piiramatut ligipääsu võlgnike isikuandmetele. See säte võeti kunagi Riigikogus vastu muudatusettepanekuna, kuid nähtavasti seda põhjalikumalt ei arutatud. Võimalik, et muudatusettepaneku eesmärk oli küll muu, kuid selle sätte õiguslik järelem on see, et kõikide võlgnike isikuandmed on ligipäätavad. See ei ole JDM hinnangul proportsionaalne. Arvestades, et Eestis on kokku umbes 100 000 inimest ja ettevõtet, kelle konto on võlgade tõttu arestitud ning eeldatavasti soovivad inimesed siiski oma võlad tasuda ja tegelevad sellega. Seetõttu ei ole andmete sel viisil nn lausavalikustamine mõistlik ning tehakse muudatusena ettepanek see säte tagasi pöörata, et paremini võlgnike isikuandmeid kaitsta.

Kolmandaks tehakse veel täitmisregistriga seonduvas õiguslikus regulatsioonis mitmeid täpsustusi, mis tulenevad praktikas ilmnenu kitsaskohtadest või teostatud analüüsides, kus oleks võimalik veel õiguslikke aluseid seaduses täpsemalt ette näha.

Peeter Ernits märkis, et minister mainis andmejälgija muudatuste juures, et andmed jõuavad andmejälgijasse selleks õigel ajal, mitte uurimise algfaasis ning küsis, kas see nn õige aeg on eelnõu seletuskirjas kuidagi täpsemalt fikseeritud.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et ka kehtiva õiguse kohaselt lasub uurimisasutustel kohustus teavitada isikuid sellest, kui nende suhtes on toimunud uurimine ning tavapäraselt saab inimene selle teavituse siis, kui menetlus jõuab vastavasse etappi, kus menetlusosalised

kaasatakse. Andmejälgija puhul puudutab see suuremas osas neid menetlusi, kus uurimine ja menetlus lõpeb enne asja kohtusse jõudmist ehk peamiselt juhul, kui kogutud tõendid ei anna alust kriminaalasja algatamiseks. Uurimisasutusel on kohustus sellisest uurimisest isikut teavitada ning andmejälgija aitab neid teavitusi lihtsamalt edastada. Kui menetlus aga liigub edasi kohtusse, kaasab kohus kõik vajalikud menetlusosalised ning sellisel juhul neid teavitusi andmejälgija kaudu ei dubleerita.

Minister lisas, et täpsema töökorra inimeste teavitamisel nende kohta tehtud päringute osas fikseerivad kõik asutused oma põhimäärustes või siis tuleneb see eriseadustest. JDM pakub täitmisregistri näol siiski vaid nn postkontori teenust, nagu eelnevalt selgitatud. Ta rõhutas, et see kohustus asutustel inimesi informeerida, et neid on uuritud või nende kohta on andmeid kogutud, on ka praegu kehtivas seaduses olemas ning millise ajavälbaga sellest inimesi teavitatakse on iga asutuse enda määrata või kui see kohustus tuleneb eriseadusest, siis Riigikogu määrata.

Peeter Ernits uuris, mis põhjusel tehakse nüüd ettepanek see võlgnike isikuandmete avalikustamise säte tagasi pöörata, kui see varasemalt nii seadusesse kirjutati ning millal see täpsemalt Riigikogus sätestati.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et see sätestati 2021. aastal. JDM ei ole protokollidest tuvastanud, et Riigikogus toimus selle muudatusettepaneku sätestamise osas põhjalikumat arutelu.

Aleksandr Logussov lisas, et see säte viidi JDM poolse muudatusettepanekuna toonasesse eelnõusse sisse enne teist lugemist ning praegu ei suudetud tuvastada, kas selle sätte üle arutelu toimus või mitte. Säte läks eelnõus teisele lugemisele juba sellises versioonis, nagu see praegu seaduses on.

Peeter Ernits märkis, et minister küll rõhutas, et käesolev eelnõu ei ole seotud viimasel ajal meedias tõusetunud õiguskantsleri kriitikaga, kuid palus siiski täpsustada, kas eelnõu hakati koostama ja tervikpilti analüüsima peale seda õiguskantsleri pöördumist või käis töö selles osas juba eelnevalt.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et töö käis selles osas juba eelnevalt. Ta tõi välja, et andmejälgija kohustuslikuks muutmine on isegi koalitsioonileppes ehk võetud juba siis üheks Vabariigi Valitsuse sihiks, just nimelt usaldusväärse taastamiseks ja tõstmiseks. Käesolev eelnõu toob selle lahenduse lihtsalt varasemaks, kuna muidu oleks selle muudatusega siia tulnud hiljem.

Madis Timpson tegi ettepanekud eelnõu menetluslike otsuste osas. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu esimene lugemine lõpetada.

Otsustati:

2.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 04.11.2025 (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

2.2. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

2.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Madis Timpson (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja

Toomast).

3. Vabariigi Valitsuse algatatud eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahelise Eesti Vabariigis Rootsi Kuningriigi vanglakaristuste täideviimise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu (682 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Madis Timpson andis eelnõu tutvustamiseks sõna justiits- ja digiministrile.

Liisa-Ly Pakosta sõnas sissejuhatuseks, et vanglarendi küsimust on õiguskomisjon juba mitmel korral eelnevalt arutanud ning kogu protsess on olnud hea ja läbipaistev. Riigikogu huvi on olnud põhjalik nii komisjonis kui ka täiskogu aruteludes. Tegemist on seega teemaga, mida on juba pikemalt tutvustatud.

Minister tutvustas siiski lähemalt, millist küsimust kokkuleppega lahendatakse. Nimelt on Eestis erinevate valitsuste pikaajalise töö tulemusel saavutatud erakordselt madal kuritegevuse tase. See on viinud olukorrani, kus umbes pooled vanglakohad on tühjad, mis on ka rahvusvahelises kontekstis väga unikaalne ja toonud Eestile märkimisväärset positiivset tähelepanu. Siiski tõusetuvad nüüd just tühjadest vanglakohtadest praktilised probleemid. Näiteks, kuna vanglahooned vajavad endiselt kütmist ja korrashoidu.

Ühtlasi on oluline rõhutada, et vanglateenistuse roll ulatub ühiskonnas kaugemale kui vanglad. Vanglateenistus on Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) oluline partner ning on osa siseturvalisuse tagamisest, toetades PPA-d näiteks suuremahuliste operatsioonide puhul. Seetõttu on vanglateenistuse hoidmine ja arendamine laiemalt Eesti siseturvalisusele oluline.

Vanglateenistuse hoidmine aitab muuhulgas säilitada inimeste töökohti. Tuleb märkida, et üks kinnipeetav loob vanglas terve rea töökohtasid juurde, näiteks pesupesemise, toitlustamise ja muude teenuste osutamise vajaduse kaudu. Vanglarendi kokkulepe aitaks tagada umbes 400 töökoha säilimise Lõuna-Eestis ehk konkreetsemalt Tartu linnas ja selle ümbruses.

Tühjade vanglakohtade välja rentimise mõte on olnud seeläbi arutelul juba enne eelmisi Riigikogu valimisi. Sellist vanglarendi praktikat on edukalt rakendanud ka teised riigid.

Minister sõnas, et nüüd on läbirääkimised vanglarendi osas jõudnud faasi, kus Eesti ja Rootsi valitsused on lepingu allkirjastanud ning mõlemas riigis on käimas lepingu ratifitseerimise protsess. Rootsis on see protsess pikem, kuna seal nõuab riigivõimuga seotud tuumülesannete üleandmine teisele riigile põhiseadusliku tähendusega sätte muutmist, milleks on vaja 75% Riksdagi (Rootsi parlamendi) toetust. See eeldab avalikke kooskõlastusringe, mille arutelud teevad protsessi pikemaks. Küll aga on Rootsi suurimad opositsioonierakonnad nagu sotsiaaldemokraadid ja keskerakond juba avalikult avaldanud toetust sellele rendilepingule, mistõttu on suure tõenäosusega 75% Riksdagi häälteenamus saavutatav.

Eelnõuga on rendileping ehk vanglakaristuste täideviimise kokkulepe esitatud koos vajalike siseriiklike seaduste muutmise ettepanekutega. Eestis vajavad need muudatused Riigikogus lihthäälteenamust.

Valdo Randpere viitas hiljutistele uudistele, kus Rootsi on otsustanud muuta oma karistusseadustikku, langetades karistusi. Selle muutuse ajendiks on probleemid nn lapskuritegevusega ehk juhtumid, kus kuritegude toimepanemisse kaasatakse lapsed vanuses 13–14 aastat. Kuna neid lapsi ei ole olnud võimalik senise seaduse alusel kuidagi vastutusele võtta, on Rootsi valitsus otsustanud karistusi langetada. Seoses sellega on muuhulgas räägitud vajadusest hakata ulatuslikult arendama ja ehitama noortevanglaid, et kasvava probleemiga tegeleda.

V. Randpere küsis, kas sellised arengud Rootsis võivad kuidagi puudutada Eesti ja Rootsi vahel sõlmitud vanglakohtade rendilepingut ning kas sellega võib kaasneda veel üks

sihtgrupp.

Liisa-Ly Pakosta vastas eitavalt. Eesti ja Rootsi vahel sõlmitud vanglakohtade kokkulepe hõlmab üksnes täisealisi meesterahvaid. Leping ei puuduta seega alaealisi kinnipeetavaid ega laiene neile mingil moel.

Minister möönis, et Rootsi on juba enne selle karistusseadustiku muudatuse plaani alustanud vähemalt ühe ainuüksi alaealistele kinnipeetavatele mõeldud vanglakompleksi ehitamisega. Teatavasti on vanglate ehitus väga aeganõudev protsess ning seda eriti selliste erivajadustega vanglate puhul, kuna tegemist on ülimalt keeruka julgeolekuarhitektuuriga. Tavapäraselt võib sellise kompleksi ehituseks kuluda 8, 10 või isegi 12 aastat.

Minister rõhutas, et Eesti ei ole seotud Rootsi alaealiste kinnipeetavate küsimuse lahendamisega. Riikide vahel sõlmitud rendileping puudutab siiski üksnes täisealisi kinnipeetavaid.

Maria Jufereva-Skuratovski küsis, kas eelnõus käsitletakse seda, kuidas on plaanitud tagada väliskinnipeetavate turvalisus, viidates seejuures hiljutisele juhtumile, kus Eestis üks vang tapeti oma kambrikaaslase poolt.

Liisa-Ly Pakosta märkis esmalt, et vangla on paratamatult selline keskkond, kus saja protsendilist turvalisust pole võimalik tagada. Seda pole lubatud ka välispartneritele, kuna selline garantii pole realistlik.

Rait Kuuse selgitas lähemalt, et tänase seisuga on Eesti vanglates oma karistust kandmas 1582 inimest, kellest enamik on täisealsed mehed. Alaealisi on vangistuses neli ning noori vanuses kuni 21 aastat on kokku 13. Eluaegseid vange on 25. Sellest 1582 koguarvust paikneb 215 kinnipeetavat avavanglas, kus neil on võimalus iga päev väljaspool vanglat tööl käia.

Turvalisuse tagamine on vanglateenistuse igapäevane ülesanne ja väljakutse ning paraku tuleb siiski ette selliseid tõsiseid intsidente nagu viidatud Tallinna vanglas aset leidnud tapmise juhtum. See oli üle 11 aasta esimene tapmise juhtum vangis. Sellised juhtumid on mõistagi väga traagilised ning nende ennetamiseks pingutatakse. Samas tuleb mõnda, et kui panna suur hulk käitumis- ja mõtlemisprobleemidega mehi vanglas koos töötama, siis võivad probleemid ikka esineda.

R. Kuuse juhtis veel tähelepanu, et viimasel ajal on vanglateenistuselt võetud ära päris palju õigusi teatud protseduuride. Näiteks ei tohi kinnipeetavaid enam igas olukorras täielikult läbi otsida, kuna lahtiriietumisega läbiotsimise teostamine võib viia kahjutasude maksmiseni. Seda saab teostada vaid juhul, kui on konkreetne alus ja teadmine, et leitakse midagi keelatud. Riigikohus on käesoleva aasta juulis teinud mh otsuse, mille järgi tuleks olulisel määral läbiotsimise praktikat muuta. Tuleb märkida, et umbes 15 aastat tagasi oli olukord hoopis vastupidine ning siis nõuti suuremat läbiotsimiste põhjalikkust, kuna vastasel juhul võis järgneda kahjunõue. Praegu tuleb vanglatel pidevalt otsida parimaid lahendusi vangide turvalisuse ja õiguste piiride vahel. Sellega saadakse hakkama, kuid teatud riskid jäävad siiski üles, kuna kinnipeetavate käitumist pole kunagi võimalik täielikult ette näha ega kontrollida.

Ta rõhutas, et väliskinnipeetavaid hakatakse hoidma eraldi Eesti kinnipeetavatest. Tartu Vanglasse jääb seega vaid minimaalsel hulgal Eesti kinnipeetavaid, kes on avavanglas ega puutu seeläbi kokku väliskinnipeetavatega, kuna avavangla asub kinnisest vanglast väljaspool ning väliskinnipeetavaid avavanglas ei hoita. Ta märkis veel, et Tartu Vanglas pakutakse ka kainenemise teenust, mille säilimine on oluline, kuna eelmisel aastal käis seal umbes 1800 inimest. Need lühiajalised vanglas viibijad aga paigutatakse eraldi kainenemise osakonda, kus nad samuti väliskinnipeetavatega kuidagi kokku ei puutu. Selline korraldus aitab ennetada võimalikke konflikte ja turvalisuse probleeme, mis võiksid tekkida erinevate vangide

kokkupuutumistest.

Liisa-Ly Pakosta tõi lisaks olulise aspektina esile, et Eestil on õigus saada kõikide Rootsi poolt Eestisse saadetavate kinnipeetavate osas topelt taustakontrolli. See tähendab, et Eestil on õigus ka keelduda selliste kinnipeetavate vastuvõtmisest, kes ei vasta Eesti tingimustele või keda peetakse sobimatuks. Samuti on Eestil õigus saata tagasi kinnipeetav, kelle käitumine kujutab endas ohtu kas talle endale või teistele. Tuleb märkida, et nimetatud õigused on väliskinnipeetavate puhul oluliselt laiemad kui nn kohalike kinnipeetavate suhtes.

Minister sõnas, et ta jagab vanglateenistuse töötajate muret seoses Riigikohtu otsusega, mis piirab läbiotsimiste läbiviimist vanglates. Nende hinnangul võib see otsus suurendada ohtu nii vanglatöötajatele endile kui ka teistele kinnipeetavatele. Tegemist on aktuaalse küsimusega, millele tuleb edaspidi kindlasti rohkem tähelepanu pöörata.

Madis Timpson uuris, kas see Riigikohtu otsus puudutab ainult kinnipeetavaid või tulenes mh ka ühest varasemast tuntud advokaadi läbiotsimise juhtimist.

Rait Kuuse selgitas, et sellele eelnes tegelikult külastajate täieliku läbiotsimise keeld. Selle üle on aastaid toimunud arutelusid ning ka õiguskantsler on juhtinud tähelepanu, et selline külastajate läbiotsimise praktika ei pruugi olla sobilik. Möödunud aastal otsustati külastajate täielikust läbiotsimisest loobuda. Peale seda on tuvastatud juhtumeid, kus külastajad on püüdnud vanglasse keelatud aineid sisse tuua, näiteks peidetuna aluspesusse või kehaõõnsustesse.

Ta sõnas, et sellistel puhkudel tegutsetakse riskipõhiselt ehk kui on piisavalt infot keelatud ainete sisse toomise kohta, viiakse läbi vajalikud läbiotsimise toimingud ka siis, kui sellega kaasneb risk, et midagi ei leita ja tuleb hiljem kahjutasu maksta. Täielik loobumine läbiotsimisest suurendaks oluliselt keelatud ainete vanglasse sisse toomise katsete arvu. Kõnealuse Riigikohtu otsusega juhiti tähelepanu, et vanglateenistusel peab olema ka kinnipeetavate puhul väga teadmine, et täieliku läbiotsimise teel on võimalik keelatud aineid leida.

Maria Jufereva-Skuratovski palus täpsustada, kas väliskinnipeetavaid hoitakse ainult kinnises vanglas ning neil ei avane võimalus avavangla kaudu tööle käia.

Rait Kuuse vastas, et väliskinnipeetavaid hoitakse ainult Tartu Vangla kinnises vanglas ning nad ei saa avavanglasse. Nende igapäevane töö vanglas toimub samuti ainult kinnise vangla territooriumil.

R. Kuuse tõi esile, et on vaid kaks erandlikku olukorda, mil väliskinnipeetav võib ajutiselt vangla territooriumilt lahkuda. Esimene puudutab juhtumeid, kui isik saadetakse tagasi Rootsi, milleks korraldatakse tema transport lennuki peale. Teine erand on seotud erakorralise meditsiinilise vajadusega ehk kui tekib olukord, kus kinnipeetava tervises seisund nõuab ravi kohalikus haiglas väljaspool vanglat. Sellisel juhul toimub tema transport sinna relvastatud valve all. Ta märkis, et sellised juhtumid on siiski harvad. Lisaks, näiteks kohtuistungitel osalemist on tänapäeval võimalik lahendada videosilla vahendusel.

Liisa-Ly Pakosta rõhutas lisaks, et rendileping välistab selliste kinnipeetavate Eestisse saabumise Rootsist, kellel oleks linnaloa võimalus. See tähendab, et väliskinnipeetavad ei käi linnaloaga vanglast väljas ning nende eeltoodud erandlike juhtude puhul on kinnipeetavad alati relvastatud valve all.

Vilja Toomast palus lähemalt selgitada, kuidas meditsiinilise teenindus on kinnipeetavatele korraldatud. Lisaks, kas inimese tervislik seisund on samuti üks väliskinnipeetavate valikukriteeriume ehk kas vaadatakse ka seda, kui sageli peaksid nad tulenevalt tervislikust

seisundist saama ravi terviseasutuses väljaspool vanglat.

Rait Kuuse vastas, et alates eelmise aasta teisest poolest anti vangla meditsiinitöötajad ning tervishoiuteenuse osutamiseks vajalikud rahalised vahendid üle Tervisekassale. Ta selgitas, et igas vanglas on tervishoiuosakond, kus on kohapeal ööpäevaringselt olemas meditsiinipersonal. Õevalve on tagatud 24 tundi ning päeviti on kättesaadavad nii perearstid kui ka erinevad eriarstid.

Näiteks Tartu Vanglas pakub täna tervishoiuteenust Viljandi Haigla. Lisaks on vanglas olemas ka psühhiaatriaosakond ning võimalus kaasata psühhiaatreid ka ekspertiiside läbiviimiseks. Igas vanglas on seega koostööpartner, kes tagab vajaliku tervishoiuteenuse osutamise. Selles osas midagi ei muutu, kui ainult see, et nende rahastus sõltub lepingu alusel laekuvatest summadest ehk tervishoid saab täiendavat lisarahastust võrreldes tänase riigieelarvega. Ta lisas, et Tartu Vangla tervishoiuosakond on tegutsenud alates vangla loomisest 2002. aastal. Meditsiinipersonal on olnud vanglateenistuse koosseisus seega juba algusest peale ning plaani väljastpoolt personali kaasata ei ole.

R. Kuuse rõhutas, et rendileping välistab selliste kinnipeetavate Eestisse toomise, kellel on tõsiseid vaimse tervise või psühhiaatrilisi probleeme või haiguseid, mis nõuavad intensiivset kõrgendatud ravi.

Vilja Toomast uuris, kas lepingu järgi on õigus saata väliskinnipeetav Rootsi tagasi juhul, kui avastatakse selline haigus, mis muutub krooniliseks, näiteks vähk.

Liisa-Ly Pakosta vastas jaatavalt. Ta lisas, et kui väliskinnipeetaval on vaja psühhiaatria teenust, siis tuleb selleks psühhiaater Rootsist, mitte kohapealt.

Valdo Randpere küsis, kuidas lahendatakse selline olukord, kui väliskinnipeetav peaks vanglast põgenema ning kas ja milline on sellisel juhul Eestil vastutus. Eriti võiks selliseid juhtumeid näha transpordil väljaspool vanglat asuvasse terviseasutusse. Näiteks leidis just Rootsis hiljuti aset üks juhtum, kus vang põgenes haiglasse toimetamisel sõprade abiga.

V. Randpere küsis veel, miks ei kasuta Eesti vanglad täieliku läbiotsimise asemel kehaskannereid, mis võimaldaks visuaalselt kontrollida keelatud esemete olemasolu, sarnaselt lennujaamadele. Sellele lisaks saaks kasutada narkokoeri, kes aitaks tuvastada keelatud ainete olemasolu.

Rait Kuuse möönis, et igasugune kinnipeetava väljaliikumine vanglast on risk. Selle riski maandamiseks peetakse oluliseks pöörata tähelepanu vanglateenistuse konvoeerijate piisavale varustustasemele. Eestis on erinevalt Rootsist seatud nõudeks, et konvoeerijad saavad kinnipeetavaid väljapoole vanglat alati tulirelvadega. Selline lähenemine aitab tema hinnangul vähendada põgenemise katseid. Kuigi selle üle on toimunud arutelusid, kas selline lähenemine on vajalik, ollakse vanglateenistuse poolt resoluutsed, et tulirelvad varustuse osana on oluliseks turvameetmeks.

Näiteks taserite kasutamise osas on lepingu alusel kokku lepitud, et neid vangla sees ei kasutata. See on ainus oluline erinevus varustuse osas, kuid väljaspool vanglat konvoeerimise korral jäädakse siiski tulirelvadega varustatud valve juurde.

Ta selgitas läbiotsimise osas, et keelatud esemete avastamiseks kasutatakse vanglas mitmeid erinevaid kõrgel tasemel lahendusi, sh nii narkokoerad kui ka mitmesugused skannerid. Tuleb siiski märkida, et sellistel lahendustel on omad piirangud, kuigi uusi ja efektiivsemaid lahendusi otsitakse pidevalt juurde. Näiteks testiti koostöös GScaniga nende kosmosekiirgusel põhinevat lahendust pakkide läbivalgustamiseks. Selgus, et see tehnoloogia ei vasta veel täielikult vangla vajadustele, kuna suudab tuvastada pigem suuremaid objekte ehk kilogrammi suurusel, samal ajal kui vangla vajadus on tuvastada ka väga väikeses koguses ehk grammide

kaupa keelatud aineid või esemeid. Samuti on inimeste kehaõõnsustesse peidetud esemete avastamiseks praegu tehnoloogilisi abivahendeid vähe. Selleks saab praegu kasutada röntgenit, kuid see eeldab juba radioloogi kaasamist. Ka narkokoorte efektiivsus on mõneti piiratud ja igakordne edu ei ole garanteeritud.

Peeter Ernits tõi esile, et eelnõu seletuskirja lisana toodud märkuste ja ettepanekute tabelis on Riigiprokuratuuri märkusena näha, et mõju prokuratuuri tegevusele ei ole piisavalt hinnatud ning ei saa loota, et tulevaste vanglasiseste kuritegude menetluste hulk oleks tühine, kui kokkuleppes on juttu ligi 600 kinnipeetavast. Ta küsis sellega seoses, kui suur on Eesti kinnipeetavate näitel seni olnud vanglasisene kuritegevus ning kui suur võiks olla edaspidi see võimalik suurusjärg, mida peaksid Eesti prokuratuur ja kohtud hakkama menetlema.

Lisaks on Riigiprokuratuur toonud esile, et võimalike kohtumenetluste puhul tuleb arvestada ka tõlkimiskuludega, kuna väliskinnipeetavad ei oska eesti keelt ning tõlke on vaja selliste keelte tõlkimiseks, mille tõlke on Eestis väga vähe, näiteks rootsi ja araabia keel. Arvestades, et väliskinnipeetavad ei pruugi ka inglise keelega hakkama saada. P. Ernits küsis, kas need tõlkimiskulud on juba sisse arvestatud 30 miljonilisele rendihinnale või lähevad need kulud sellest summast veel maha.

Liisa-Ly Pakosta sõnas, et Eesti vanglateenistuses on kõik töötajad eestikeelsed, kuid ka praegu ei valda enam kui pool kinnipeetavatest eesti keelt. Näiteks, ka täna on Tartu Vanglas rahvusvahelise koostöö raames sõjakurjategijaid teistest riikidest ning suur osa nn kohalikest kinnipeetavatest ei ole samuti eestikeelsed.

Keelest tulenevaid väljakutseid lahendatakse praegu unikaalsete digilahenduste abil. Nimelt on Eestis kinnipeetavatele tagatud tahvelarvutid, millele on mh paigaldatud tõlkerakendused. Need võimaldavad kinnipeetavatel suhelda ka siis, kui nad eesti keelt ei valda ehk pakkudes tegelikult samasugust tõlke tuge, mida inimesed tavapäraselt kasutavad näiteks ka välismaal viibides võõrast keelt kõnelevate isikutega suhtlemiseks.

Minister kinnitas, et kui prokuratuurile või kohtutele peaks seoses rahvusvaheliste kinnipeetavate vastuvõtmisega tekkima lisakulusid, on need kulud juba arvestatud kokkuleppe riskimarginaali sisse. Seega tagatakse, et vajadusel rahastatakse tekkinud lisakulusid.

Rait Kuuse lisas, et tõlke küsimusi on kõikide partnerite vahel arutatud. Praegu on Eesti vanglateenistusel juba olemas tehnilised abivahendid ehk nii viidatud tahvelarvuteid koos tõlkerakendustega kui ka spetsiaalsed tõlkeseadmed, mis toetavad suhtlust kümnetes erinevates keeltes. Lepingujärgselt on aga väliskinnipeetavatega töö- ja suhtluskeeleks määratud inglise keel. Sellise lahendusega suudetakse hinnanguliselt täna toime tulla. Lisaks olemasolevatele abivahenditele plaanitakse luua ka keskne lahendus koostöös PPA-ga, et kasutada nende tõlketalituse teenuseid. See võimaldab vajadusel ka kvalifitseeritud tõlgi kaasamise, eeskätt näiteks meditsiiniliste toimingute või kriminaalmenetluste ja oma õiguste kaitse puhul, kus tehnoloogilistest lahendustest üksi ei pruugi piisata.

R. Kuuse sõnas vanglasiseste kuritegude kriminaalmenetluste osas, et seda on prokuratuuriga eelnevalt arutatud. Statistika kohaselt alustati 2024. aasta juunist kuni 2025. aasta maini Tartu Vangla puhul kokku 68 kriminaalmenetlust, kuid neist jõudis kohtusse vaid 14.

Kriminaalmenetlusi algatab, uurib ja viib läbi vangla ise ning vanglal on selles osas politseiga sarnased õigused juhul, kui tegemist on vanglas toimunud juhtumiga või vangla vastu suunatud teoga. Võttes arvesse, et Tartu Vanglas on umbes 300 kinnipeetavat, võib öelda, et menetluste arv on olnud võrdlemisi tagasihoidlik ning suuremat koormust see ei tekita. Siiski on koostöös prokuratuuriga juba arutatud, kuidas võimalike lisakulude tekkimisel neid kompenseerida. Lisakulude võimalikku suurust saab aga näha siis, kui väliskinnipeetavad on juba siin. Tema hinnangul ei ole näha, et neid menetlusi tuleks rohkem võrreldes tänase seisuga.

Stig Rästa uuris, millal võiksid esimesed Rootsi kinnipeetavad Eestisse saabuda, arvestades, et Riksdagis võib vajalik häälteenamus muudatuseks ja lepingu ratifitseerimiseks varsti kokku saada. Lisaks, kas ja milliseid ettevalmistusi on selleks tehtud ehk kas vanglateenistus on juba läbinud koolitusi või valmistub pidevalt ette võimaluseks, et Rootsi vangid saavad peagi Eestisse.

S. Rästa küsis lisaks kinnipeetavate üleandmise logistika kohta, kas vangid saavad korraga suure grupina või toimub saabumine siiski järk-järgult väiksemate gruppidega.

Rait Kuuse vastas, et Eesti vanglateenistus on oma plaanides arvestanud, et juhul, kui leping Rootsi ja Eesti vahel ratifitseeritakse vastavalt hetkel kõlanud ajakavale, võivad esimesed kinnipeetavad Rootsist jõuda Eestisse järgmise aasta kolmandas kvartalis. Eeldus on, et sellisel juhul võib järgmise aasta lõpuks olla Tartu Vanglas juba kuni 200 väliskinnipeetavat. See tähendab, et saabub ligikaudu 100 kinnipeetavat kvartalis. Üleminekuperioodiks on aasta ning selle jooksul peab Eesti vanglateenistus olema valmis pakkuma kuni 600 kohta Rootsi kinnipeetavatele. Samas pole kindel, et kõik 600 kinnipeetavat jõuavad selle aasta jooksul Eestisse, kuna protsess sõltub suuresti ka Rootsi poole valmisolekust.

Ta kinnitas, et kinnipeetavate saabumine toimub seega järk-järgult, mitte korraga suure grupina. Enne lõplikku kinnipeetavate üleandmist on mh vajalik kõik juhtumid individuaalselt läbi vaadata ning Eesti vanglateenistus peab seejärel andma esmalt oma aktsepti igale saabujale juba enne kinnipeetava Eestisse saabumist. Selleks tuleb siin läbida teatud protseduurid koostöös partnerasutustega ja kohtuga, mis omakorda nõuab kooskõlastamiseks aega.

R. Kuuse tõi esile, et ettevalmistuste raames on Eesti vanglateenistus alustanud juba koostööd Rootsi vanglateenistusega, et koostada lisamemorandum, kus määratletakse vangla igapäevase toimimise praktilised aspektid. Tartu Vangla ametnikud kohtuvad aktiivselt Rootsi kolleegidega siin ning esimesed koolitused hõlmavad visiitide korraldamist Rootsi vanglatesse juba käesoleva aasta sügisel ehk juba novembris suunduvad esimesed Eesti ametnike grupid Rootsi vanglatesse.

Lisaks on alustatud vajaduste kaardistamist ja koolitusplaanide väljatöötamist, sh näiteks inglise keele tundide ettevalmistamist Eesti ametnikele. Koostöös Sisekaitseakadeemia vanglateenistuse kolledžiga on kavandatud ka uute vanglaametnike väljaõpe. Need koolitusprogrammid on tegelikult sealt juba olemas, seega väljaõppes märkimisväärsed muudatusi ei tehta.

Valdo Randpere küsis, mis on Tartu Vangla vabade kohtade maksimaalarv. Lisaks, miks ei hakata Sisekaitseakadeemias ka rootsi keelt õpetama.

Liisa-Ly Pakosta märkis, et praegu on täiesti tühi näiteks Jõhvi Vangla hoone, millega saaks luua juurde 60 töökohta Ida-Virumaal, kuigi see hoone kuulub praegu Siseministeeriumi haldusalasse. Kui vanglarendi aruteludes on kõlanud arvamusi, et võiks ka Tartu Vangla lihtsalt tühjaks jätta, siis tuleb märkida, et Jõhvi Vangla hoone on tühi olnud alles 2021. aastast ehk vaid mõned aastad, kuid tühi seismine on juba hoonele mõjunud laushävitavalt.

Rait Kuuse vastas, et Tartu Vanglas on kinnises osas maksimaalselt 933 kohta, kaheste kambrite näol. Sellele lisandub 60 kohta avavanglas. See tähendab, et Tartu Vanglas on kokku peaaegu 1000 kohta.

Ta märkis, et rootsi keel ei ole lepingukohaselt töö- ja suhtluskeeleks. Selle õpetamist Sisekaitseakadeemias võib kindlasti kaaluda, aga tema hinnangul on praegu pigem lihtsam kasutada selleks tehnilisi abivahendeid, kui tõlke vajadus tekib.

Peeter Ernits viitas põhiseaduse §-le 52, mis sätestab, et riigiasutuste asjaajamiskeel on eesti keel. Samas võimaldab sama paragrahv erandi, mille kohaselt võivad paikkondades, kus

elanike enamiku keel ei ole eesti keel, kohalikud omavalitsused seaduses sätestatud ulatuses ja korras kasutada asjaajamiskeelena selle paikkonna püsielanike enamiku keelt.

P. Ernits küsis, kas seda põhiseaduse §-i 52 erandit kasutatakse praegu ka Tartu Vangla puhul, kus eesti keel ei ole enamiku keel.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et eesti keelt ei kasutata välislepingutega seonduvalt. Näiteks sõjavangidega ei kasutata samuti eesti keelt, tulenevalt rahvusvahelisest kokkuleppest. Need välislepingutest tulenevad erandid on seaduses ette nähtud.

Martin Ziehr selgitas, et põhiseaduse § 52 näeb ette, et võõrkeelte kasutamine riigiasutustes on samuti võimalik juhul, kui see nähakse seaduses ette. Tuleb märkida, et põhiseaduses sätestatud õigusi ja vabadusi on ka teatud juhtudel võimalik piirata teiste õiguste tagamiseks. On arusaadav, et isikutega, kes ei valda üldse eesti keelt, ei saa ka riigiasutustes suhelda eesti keeles. Eriti puudutab see kinnipeetavaid, kes viibivad eriseisundis võrreldes tavakodanikega. See on nii ka PPA kinnipidamiskeskustes, kus suheldakse näiteks riigist väljasaadetavate välismaalastega keeles, mida nad valdavad.

M. Ziehr märkis, et ka Eesti keelenõukogu on teinud erinevaid ettepanekuid, mida saab selle välislepinguga seotud siseriikliku eelnõu menetlemisel arvestada, et eesti keele kaitse oleks tagatud võimalikult kõrgel tasemel.

Liisa-Ly Pakosta rõhutas veel lisaks, et siinkohal ei kulutata ei Eesti ega Rootsi maksumaksjate ressursi eesti keele õpetamiseks Rootsist toodud väliskinnipeetavatele, kuna mitte ükski neist kinnipeetavatest ei vabane Eestisse. Sellest tulenevalt puudub igasugune eesti keele suund või vajadus seda neis juurutada, kuna neid kinnipeetavaid ei sotsialiseerita siin.

Rait Kuuse sõnas, et Eestis on vanglate töökeel jätkuvalt eesti keel ning selles osas ei ole ette näha muudatusi. Praegu on vanglates 178 muu kodakondsusega kinnipeetavat, kelle emakeel ei ole eesti keel. Emakeelena räägib eesti keelt umbes 45% vanglates viibivatest inimestest. Sellest hoolimata viiakse kõik õigusmenetlused ja muud ametlikud toimingud vanglates läbi riigikeeles, st eesti keeles.

Ka praeguste kinnipeetavate puhul, kes ei valda eesti keelt emakeelena, tekivad tõlkekulud, kui on vaja esitada kaebusi või muid dokumente. Rendilepingu vaatest on kohustus tagada, et vajalik informatsioon oleks kättesaadav inglise keeles nii Rootsi poolele kui ka nendele väliskinnipeetavatele, kelle emakeel ei ole eesti keel ning kes viibivad siin vanglas.

Peeter Ernits palus veel täpsustada, kas need tõlkimise jm lisakulud prokuratuurile ja kohtutele on juba sisse arvestatud 30 miljonilisele rendihinnale või lähevad need kulud sellest summast veel lisaks maha.

Liisa-Ly Pakosta selgitas, et eelarve puhul tuleb arvestada kolme olulise aspektiga. Esiteks laekuvad kõik rahalised vahendid ettemaksuna, mis tähendab, et juba enne teenuse osutamist on vajalikud summad olemas. Ettemaksuna saabub ka nn hinnapõrand ehk see kokkulepitud minimaalne summa, mille suurus on 30,6 miljonit eurot. Hinnapõrand jääb kehtima sõltumata sellest, kui palju väliskinnipeetavaid Eestisse saabub, kuid see kehtib kuni 300 kinnipeetavani. Iga järgmise kinnipeetava lisandumisel üle 300 suureneb vastavalt ka makstav summa.

Lisaks indekseeritakse see kulu igal aastal, mis tähendab, et arvestatakse riske. Sellekohase põhjaliku auditi on teinud PricewaterhouseCoopers (PwC), et tagada kõikide kulude katmine. Oluline on, et mitte ükski kulu ei jää Eesti maksumaksja kanda. Vastupidi, see kokkulepe toob Eestile maksutulu, mis jääb kõik kohalikkude majandusse.

Peeter Ernits uuris, kui suur on siiski see nn pearaha, mida hakatakse indekseerima.

Liisa-Ly Pakosta tõi siinkohal võrdluse, et kui Eesti kinnipeetava praegune kulu on 3500 eurot, siis Rootsi kinnipeetava kulu on 8500 eurot.

Madis Timpson küsis, kui palju on üldse praegu Eestis kokku vanglakohti.

Rait Kuuse vastas, et kinnises vanglas on kokku maksimaalselt 3041 kohta, samal ajal kui kinnises vanglas kinnipeetavaid on täna 1367. Avavanglas on kokku 237 kohta.

Madis Timpson uuris, et kui kokkulepet ei sõlmitaks ning väliskinnipeetavaid vastu ei võetaks, siis kui palju läheks Tartu Vangla tühja hoone ülalpidamine ühe aasta vaatest Riigi Kinnisvarale (RKAS) maksmaks.

Rait Kuuse vastas, et Tartu Vangla eelarve on käesoleval aastal 12,6 miljonit, millest RKAS kinnistu kulud, millele tõenäoliselt peab käibe jm juurde panna, on suurusjärgus umbes 5 miljonit. RKAS-ile makstakse 3,8 miljonit aastas ja sellele lisanduvad ka erinevad käibemaksud.

Liisa-Ly Pakosta lisas, et põhjus, miks ta eelnevalt ka Jõhvi Vangla tühja hoone näite esile tõi, seisneb selles, et lihtsalt tühja hoone hoidmine toob sellele hoonele niivõrd suurt kahju, et see hoone ei ole enam kasutatav juba mõne aasta pärast.

Peeter Ernits märkis, et Jõhvi hoone osas võiks kaaluda plaani teha sinna mõni muu asutus või osutada seal mõnda muud teenust, arvestades, et ministri sõnul saaks seal luua juurde 60 töökohta.

Lisaks küsis, et kui ministri sõnul loob üks kinnipeetav vanglas terve rea töökohtasid juurde, näiteks pesupesemise, toitlustamise ja muude teenuste osutamise vajaduse kaudu, siis kas praegu on arvestatud, kui palju uusi töökohti täpsemalt ühe kinnipeetava peale tuleks.

Liisa-Ly Pakosta vastas, et 600 kinnipeetava kohta on arvestatud umbes 400 töökohta kokku.

Madis Timpson tegi ettepanekud eelnõu menetluslike otsuste osas. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu esimene lugemine lõpetada.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 04.11.2025 (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

3.2. Teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

3.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Valdo Randpere (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

4. Kollektiivne pöördumine "Prokuratuur peab vallandama Aarika Lepa ja Priit Heinsoo" arutelu

Valdo Randpere tõstatas küsimuse, mis põhjusel konkreetset kollektiivset pöördumist siin üldse arutatakse, arvestades, et prokuröride nn vallandamise küsimus ei ole kuidagi õiguskomisjoni pädevuses.

Madis Timpson vastas, et komisjon peab siiski kollektiivset pöördumist arutama, kuna see on juba võetud Riigikogu menetlusse ja määratud valdkonna komisjoni.

Esimees andis seejärel kollektiivse pöördumise sisu ja eesmärkide tutvustamiseks sõna pöördumise esindajale Kalju Tammele.

Kalju Tamme tutvustas kollektiivset pöördumist (Lisa 1), viidates, et kõik asjaosalised on kindlasti kursis Pihlakodus aset leidnud sündmustega. Pöördumise eesmärk oli juhtida tähelepanu vajadusele võtta prokuratuur vastutusele oma tegude ja väljaütlemiste eest ning alkatada uurimine, kuidas selline olukord üldse tekkida sai. K. Tamme sõnas, et selle juhtumi tagajärjel on märkimisväärne hulk inimesi kaotanud usu Eesti õigussüsteemi toimimisse.

Pöördumises tuuakse esile, et ilmselgelt oli tegemist väga valede käitumismustritega. Eriti just mõlema prokuröri väljaütlemiste näol, kus mõlemad prokurörid väljendasid seisukohta, et kahju kui sellist ei pruukinud vägistamise juhtumi tagajärjel tekkida. See seisukoht on tema hinnangul täiesti vastuvõetamatu, kuna on selgelt tuvastatavad vähemalt kolme inimõiguse rikkumised. Sellest tulenevalt ei saa olla pädev väide, et juhtumi tagajärjel kahju ei tuvastatud ning asjaolu, et ohvriks langenud inimene ei pruukinud ise toimuvast ja tekitatud kahjust aru saada, ei välista samuti inimõiguste rikkumist või kahju tegelikku olemasolu. Ta rõhutas, et lähtekohaks peab siiski olema see, et inimestel on põhiõigused, mille selge ja julma rikkumise korral peab keegi vastutuse võtma.

Prokuratuur demonstreeris oma ebadädevust seega juba täiesti vale lähtekoha võtmisega. Sellises olukorras selguse saavutamiseks tuleb juhtunut põhjalikumalt uurida ning tema hinnangul peaks selle ülesande võtma õiguskantsler. Kindlasti peaks selle tulemusel need kaks prokuröri, kes antud juhtumi osas selliseid seisukohti väljendasid, oma ametist loobuma või ilma jääma, kuna nad ei ole selleks pädevad.

K. Tamme sõnas lõpetuseks, et Riigikogu saab siinkohal teha ettepanekuid nende juhtumite arutamiseks ning uurimise algamiseks.

Madis Timpson andis kommenteerimiseks sõna Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM) esindajale.

Andreas Kangur sõnas, et konkreetse juhtumi kohta pole ministeeriumil hetkel kohane kommentaare anda, kuna asja menetleb kohus. Pihlakodus toimunud sündmuste osas ning küsimustes, kes mille eest vastutama peaks, on seega praegu otsustav roll kohtul. Ta kinnitas, et Riigikogu komisjonil puudub pädevus prokuröre vallandada ehk alkatada nende suhtes distsiplinaarmenetlust või võtta neid distsiplinaarvastutusele. See tuleneb võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttest, mis on Eesti põhiseaduses sätestatud.

Ta märkis, et samas on Riigikogul siiski õigus teha ettepanekuid ja juhtida tähelepanu tõusetunud probleemidele. Ühtlasi on kõikidel kodanikel olemas võimalused ise vajadusel õiguskantsleri poole pöördumiseks ning õiguskantsleril on vastavad volitused kontrollida potentsiaalseid põhiõiguste rikkumisi. Selleks pole vaja Riigikogu komisjoni otsust, vaid iga kodanik võib pöörduda otse õiguskantsleri poole, kes siis hindab, milliseid samme astuda.

A. Kangur möönis, et ka JDM hinnangul on väga kahetsusväärne, et selline ebaõnnestunud juriidilise terminoloogia kasutus nendes väljaütlemistes tekitas ühiskonnas niivõrd palju segadust. See võis ühtlasi jätta mulje, justkui prokuratuur ei kaitseks teatud inimgrupi põhiõigusi või peaks neid ebaoluliseks, ning justkui seaduse kohaselt teatud kuriteod, mis rikuvad inimeste põhiõigusi, ei põhjustaks kannatanule mingit kahju. Konkreetsete sõnavõttude osas oli tema mäletamist mööda peamine probleem selles, et rääkides tervisekahju mõiste kontekstis, viitas prokurör vajadusele esmalt diagnoosida ja tõendada tervisekahju tekkimist, et seda oleks võimalik hüvitada. Samas, sellises olukorras ei pruugi tekitatud mittevaraline kahju piirduda juriidiliselt üksnes tervisekahjuga, vaid võibki seisneda põhiõiguste rikkumises.

Ta tõi konkreetse juhtumi puhul ühe asjaoluna veel esile, et kannatanute huvide kaitseks oli

riigi õigusabi korras menetlusse kaasatud ka advokaat, kes advokatuuri aukohtu hinnangul ei täitnud kõiki oma ülesandeid korrektselt ega oma klientide huvides. Selle eest määras advokatuuri aukohus advokaadile distsiplinaarkaristuse.

A. Kangur sõnas, et eesmärgiga lihtsustada kannatanutel edaspidi oma tsiviilõiguste maksmata panemist kriminaalmenetluses, on JDM esitanud 560 SE ehk kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) eelnõu juurde muudatusettepaneku, mille kohaselt on edaspidi vägistamisega tekitatud mittevaralise kahju korral hüvitise saamiseks võimalik seda kriminaalmenetluses hageda riigilõivuvabalt. Seda muudatuste paketti loodetakse edasi arutada novembris.

Ta tõdes lõpetuseks, et konkreetset kollektiivset pöördumist Riigikogu komisjon pöördujate soovitud viisil lahendada siiski ei saa, kuna komisjonil puudub pädevus prokuratuuri töötajaid vallandada.

Madis Timpson lisas täpsustuseks, et see viidatud JDM muudatus puudutab täpsemalt kriminaalmenetluse seadustiku §-i 38¹ lõiget 4. Õiguskomisjon arutab seda kindlasti lähemalt siis, kui 560 SE menetlust jätkatakse.

Peeter Ernits küsis kollektiivse pöördumise esindajalt, kas selle ettepanekuga on ise õiguskantsleri poole pöördunud.

Kalju Tamme vastas, et selles konkreetses asjas ei ole, kuna ta leidis, et ta ei ole antud hetkel kõrvalise osapoolena kõige õigem isik seda tegema. Tema hinnangul võiks selle ettepaneku teha siiski Riigikogu, kuna küsimus puudutab suuresti riigi õigussüsteemi usaldusväärsust, mis sai konkreetse juhtumi tulemusena kõvasti kahjustada.

Madis Timpson märkis, et selles osas ei vaidle siin vist keegi, et juhtumi osas kõlanud väljaütlemised olid tõesti kahetsusväärsed. Kuna komisjoni liikmetel küsimusi ei tekkinud, andis esimees kokkuvõtteks veelkord sõna pöördumise ja JDM esindajatele.

Kalju Tamme rõhutas, et tema hinnangul ei ole käesoleval hetkel põhjust niivõrd keskenduda advokaadi tegevusele jms, vaid peamine probleem seisneb antud juhtumi puhul selles, kuidas prokuratuur sellele lähenes ja sellesse suhtus. Kindlasti on kõikide üksmeelne arusaam, et vägistamine on igal juhul täiesti mitteaktsepteeritav tegu ning seetõttu on prokuratuuri väljendatud seisukohad, justkui poleks tegemist olnud füüsilise või vaimse kahju tekitava teoga, täiesti ebapädevad. Ta rõhutas, et isegi juhul, kui inimene ei suuda hiljem ise tekkinud kahju tõendada, mõistab igaüks, et vägistamise puhul kaasneb igal juhul vähemalt vaimne kahju. Samuti, isegi kui vaimset kahju poleks kaasnud, ei saa kuidagi väita, et tegu poleks olnud siiski vähemalt inimõiguste rikkumisega.

K. Tamme sõnas, et kui prokuratuuri esindav prokurör ei mõista, et sellise teo toimepanemine on juba iseenesest seaduserikkumine, siis ei ole ta pädev prokuratuuris töötama. Tema hinnangul võiks Riigikogu nõuda prokuratuuris järelevalve läbiviimist, et oleks võimalik välja selgitada, kes täpselt vastutab juhtunu eest. Vaimse tervisekahju olemasolu tõendamise küsimus ei saa olla õigustuseks inimõiguste rikkumisele. Selline seisukoht on täiesti kohatu ning prokuratuur peab olema oma töös pädev, selgitades välja, mis on seaduserikkumine. Kui prokuratuur seda teha ei suuda, peaks tema hinnangul teine riigiasutus seda kontrollima ja antud juhul võiks Riigikogu siinkohal avalikult sõna võtta. Ta lisas, et tema ei peaks eraisikuna ja kõrvalise osapoolena sellist kontrolli tagama, vaid see peaks toimuma avaliku õiguse süsteemi kaudu.

Madis Timpson sõnas, et pöördumise esindaja mõte on arusaadav. Antud juhul on probleem siiski selles, et Riigikogul ei ole seadustest ega ka põhiseadusest tulenevat volitust prokuröre vallandada või teostada mingit järelevalvet nende üle.

Kalju Tamme möönis, et selles osas võib pöördumine olla hetkel mõneti valesti sõnastatud, kuid kindlasti saab Riigikogu alगतada ettepanekuid, millega saab avaldada survet pädevatele riigiametitele täiendava järelevalve läbiviimiseks. Pöördujad ei ole nõudnud, et just Riigikogu peab prokurörid vallandama.

Andreas Kangur sõnas, et prokuratuur ei ole kunagi väljendanud seisukohta, justkui oleks inimõiguste rikkumine aktsepteeritav ega öelnud, et inimeste põhiõiguste rikkumise eest ei peaks inimesi vastutusele võtma. Antud juhul on isik, keda kahtlustatakse vägistamise toimepanemises, kohtu all ning õigust mõistab Eestis kohus.

Ta nõustus, et Riigikogul on võimalik teha erinevaid ettepanekuid, sh pöörduda prokuratuuri poole, et saada selgitusi ning uurida, milliseid samme on astunud selleks, et õppida nendest eksimustest, mis avalikkusega suhtlemisel tehti. Prokuratuuril on seejärel võimalus anda Riigikogule selgitusi oma tegevuse kohta.

Madis Timpson tänas kutsutud külalisi.

Esimees sõnas, et komisjonil on Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse (RKKTS) §-i 152¹³ alusel võimalik teha pöördumise osas kuus erinevat otsust. Arvestades asjaolu, et Riigikogu komisjon ei ole pädev kollektiivses pöördumises esitatud nõuet lahendama, tegi esimees ettepaneku edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks ehk antud juhul Justiits- ja Digiministeeriumile, kes saavad järelevalve küsimusega edasi tegeleda.

Otsustati:

4.1. Edastada ettepanek pädevale institutsioonile seisukoha võtmiseks ja lahendamiseks (konsensus: Peeter Ernits, Maria Jufereva-Skuratovski, Valdo Randpere, Signe Riisalo, Stig Rästa, Madis Timpson, Vilja Toomast).

5. Info ja muud küsimused

Madis Timpson palus liikmetel teada anda, kes soovivad veel osaleda teisipäevasel Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveameti korraldatud abipolitseiniku seaduse demopäeval Sisekaitseakadeemias.

Lisaks edastas informatsiooni, et Riigikogu esimehele on edastatud kutse parlamentaarse demokraatia foorumil osalemiseks. Foorum toimub 19. novembril Euroopa Parlamendis, Brüsselis ning oodatud on kuni kuus Riigikogu liiget, kuid piisab kui osaleb vähemalt kaks. Hetkel on osalemise kinnitanud Riigikogu liige Peeter Tali, seega võiks teine osaleja olla opositsioonist. Üritust planeeritakse edaspidi korraldada iga-aastaselt. Osaleda soovija võiks anda oma soovist märku õiguskomisjoni ametnikele.

(allkirjastatud digitaalselt)
Madis Timpson
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Selena Eenmaa
protokollija